

szak szellemi életéről az eddiginél jóval teljesebb kép kialakítását tette lehetővé. a *neo-humanizmus* XIX. századi magyarországi történetének megírását Förster előmunkálatainak figyelembe vétele nélkül a jövőben el sem képzelhetjük. Az összegyűjtött és a lelkiismeretesen feldolgozott anyagnak önmagában való nagy értékén kívül ki kell emelnünk a mű szerencsés diszpozícióját, mely az olvasó számára megkönnyíti a tájékozódást. A tárgyilagos, néhol szinte szigorúnak tetsző értékelés ellenére a szerző sorait valami titkolhatatlan belső melegség fűti át s lendülete nem egyszer az olvasót is magával ragadja. Mély kultúrfilozófiai belátás eredménye pl. az a néhány sornyi szép részlet, mely éppen magyar szempontból a latin kultúra jelentőségét hangsúlyozza. Feleithetetlenül tömör jellemzést kapunk ugyancsak néhány sorban Ponori Thewrewk Emilről és Ábel Jenőről, a két nagy úttörőről, akiknek munkássága hazánkban a tudományos filológia kialakulását jelenti. Szinte sajnáljuk, hogy a tárgyalás az 1883. évvel, mint fordulóponttal, megszakad, mert a rezignált hangú befejező sorok sejtetnünk engedik, hogy Försternek az 1883 utáni fejlődésről talán még érdekesebb mondanivalói lennének . . .

(Szeged.)

Huszi József.

A MAGYAR TÖRTÉNETÍRÁS ÚJ ÚTJAI.

A Minerva-Társaság alapításának tizedik esztendejében újabb fordulópontot és önismeretreszmélést jelent szellemi életünk haladását illetőleg a *Hóman Bálint* szerkesztésében közreadott könyv, amely *A magyar történetírás új útjai* van hivatva kijelölni. A dilettáns demagógoktól sokat támadott munka néhány mondatát alább közöljük.

A Minerva-Társaság alapítása és folyóiratának megindítása a történet-tudomány régi módszerét és fölfogását előntéssel fenyegető idealisztikus hullámok ideérkezésének komoly tünete volt. A Társaság és folyóirata körül csoportosuló mintegy harminc historikus, művészet- és irodalomtörténész, nyelvtudós, jogász és filozófus — az egyetemről a millénium és a háború kitérése közti időszakban kikerült nemzedék tagjai, köztük e kötet íróival — szükségét érezték a külföldi tudomány új eredményei, új elgondolásai s a nagy világégés nyomán kelt eszmék kölcsönös kicserélésének, a régi filozófiai és módszerek iskoláiban gyökerező történetészlelést korszerű revíziójának . . . Az utolsó évtizedben a legfiatalabb történetész nemzedék munkássága már túlnyomó részben a *szellemtörténet* részleges vagy teljes hatása alatt indult meg . . . (Hóman Bálint.)

Dilthey irodalmi essayit az 1865—67. években írta, ugyanabban az időben, mikor a mi klasszikus essayink is virágjában állott és Gyulai Vörösmarty-életrajza megjelent (1864) . . . A szellemtörténeti álláspont az irodalom fogalmát nem a költészetre korlátozza, hanem mindent felölel, ami írva van és eszmét fejez ki . . . A gondolattörténet szeretettel fordul minden parányi csillám felé, amelyben az eszme fénye tükröződik, ezért le tud szállni a művészet magasságairól az irodalom efemer termékeihez is . . . A *vildgnézet* és stílus az új történelmi arisztokratizmus fölfogása szerint tömegcikk, mint ilyen devalvált és torzított formában közprédává teszi az ideát, amely a maga teljességében és ere-

deti tisztaságában csak egyes nagy emberekben jelenik meg a történelem előtt. (Thienemann Tivadar.)

Az exakt, tudományos problémamegoldásnak megkerülése az, ha stílusjelenségek magyarázatát fogalomzavarokkal küzdő, retorikai látszatesztetikával helyettesítik. Barokk művészetről nem kell okvetlenül barokk stílusban írni... A legújabb időkig sokan túlbecsülték a cseh iskolát... Nem lehet elhallgatni, hogy olyan időben, midőn a cseh-szláv műtörténeti fajelmélet az elfogulatlan külföldi kutatók előtt már hitelét veszítette, egy különben igen érdemes magyar hölgykutató a magyar miniaturfestészet egyrészt érthetetlen nagyilekűséggel, tévesen, indokolatlanul fölládozta a cseh gyarmatosításnak... A művészettörténetbe kontárkodó két nagytekintélyű tudományos indigéna, a régész Pulszky Ferenc és a történész Marczali Henrik hintette el a régi magyar művészet megtagadásának konkolyát... A szellemtörténet elfajzásaként¹⁾ jött létre a felületes, tetszetős, szellemi röppentyűkben rakétázó, üres, szép szavakban csengő zsúr-műtörténet, mely ellen ma nehéz küzdelmet folytat a komoly tudomány... A természettudományos gondolkodásnak a magyar művészettörténeti irodalomban első komoly alkalmazását Felvinczi Takács Zoltán kitűnő Dürer-tanulmányaiban találjuk. (Gerevich Tibor.)

Csak a dolgok lényegébe nem hatoló történeti tudatlanság és nemzeti önhiúságból táplálkozó fantázia beszélhet az angol és magyar parlamentáris fejlődés hasonlóságairól... Nagyon nehéz lesz a dogma mentes kritika szabadságát visszahelyezni jogába. A föladatot mégis el kell végezni, még ha küzdelmek árán is, mert, mint már Balogh Jenő hangoztatta, „a jogtörténet előadásának kereteit és módozatait nem hangzatos jelszavak, különösen nem a hazafiság jelszava mellett és nem is a tájékozatlan nagyközönség előtt, népszerűsítést keresve, hanem a tudományos igazság szempontjából kell megoldani“. (Eckhardt Ferenc.)

Kétségtelen, hogy a nemzetnek — mint politikai közösségnek — szabadságküzdelmeire ráirányítva a figyelmet s azokat lehetőleg lelkesítő formában előadva, a liberális történetírás hozzájárult a nacionalizmus századvégi nekilendüléséhez... Csak így eshetett meg, hogy pl. az egész nagy helyreállító munka, mely III. Károly és Mária Terézia idejében a magyar erők hatalmas nekilendülésével ment végbe, mai napig sem talált megfelelő földolgozásra és erről az egész korszakról másként, mint lenézőleg, megvetőleg, mint hazafiatlan, nemzetietlen korról nem szokás nyilatkozni. Más irányban okozott eltolódást az a körülmény, hogy a földolgozásokban a hangsúly mindenkor a szabadsági ideákat kifejező küzdelmekre esvén, a tényleg lefolyt történettel szemben e küzdelmek előtérbe nyomultak s a szabadságideát látszólag nem szolgáló tényezők háttérbe szorultak, elszíntelenedtek és lassankint *quantité négligeable* szerepére jutottak. Az erdélyi fejedelemség minden megmozdulása szabadságküzdelemnek tünt föl s maga az erdélyi állam — mely a valóságban a nyugati királysággal összehasonlítva sokkal fegyelmezettebb, a szabadsági ideáknak kevesebb tért engedő volt — a liberális fölfogás szerint a magyar szabadság szimbolumává vált s ezzel a magyar történet egyetlen gerincvé. (Székü Gyula.)

¹⁾ Úgy látszik a szellemtörténeti iránynak ez a belső kritikája bátorította föl az Előörs szerkesztőt arra, hogy — indokolatlan és tudománytalan — kirohanásokat intézzen a „szellemtörténészek“ ellen.